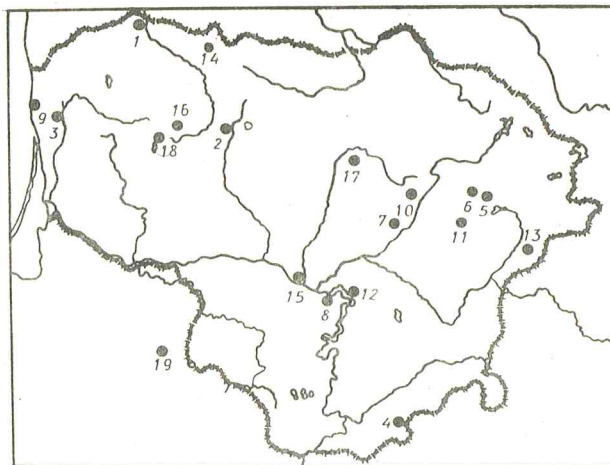

SUDARYTOJO ŽODIS

GINTAUTAS ZABIELA

Šis "Lietuvos archeologijos" tomas skiriamas viduramžių senkapiams. Jų tyrinėjimai prasidėjo dar XIX a., tačiau iki pat mūsų dienų beveik visa iškasta medžiaga nusėsdavo muziejų fonduose bei archyvuose atskaitų pavidalu. Pasirodantys straipsneliai apie šių senkapių tyrinėjimus daugiausia tėra siauro informatyvinio pobūdžio, neaprepiantys visos sukauptos medžiagos įvairovės. Paprastai plačiau aprašomi įdomesni radiniai bei turtingesni kapai. Didžioji palaidojimų dalis lieka nepaminėta, nors ir juose sutinkama originalių bei unikalių radinių. Užfiksuoti laidosenos elementai įdomūs ne tik statistikai. Jie leidžia sujungti ikiistorinių laikų senkapių teikiamus duomenis su XIX-XX a. pradžios etnografinė medžiaga. Pastarasis aspektas būdingas visai Lietuvos viduramžių archeologijai. Ji yra ne tik jungtis tarp klasikinės archeologijos ir etnografijos, bet ir didelis papildomas istorijos šaltinis. Iki pat XVIII a. rašytiniai šaltiniai daugeliu žmonių gyvenimo aspektų lieka labai neiškalbingi. Nors iš viduramžių turime ir kitokių istorijos liudininkų (architektūra, tapyba, taikomasis menas, istorinės relikvijos ir kt.), archeologiniai šaltiniai yra ir bus svarbūs, tyrinėjant mūsų istoriją. Pagrindinė kliūtis jų panaudojime yra šių šaltinių specifika bei silpni istorikų-archeologų kontaktai. Archeologinės senienos pačios savaime neteikia istorinės informacijos. Iš viduramžių senkapių radinių plačiau tyrinėtose vos kelios jų grupės - keramika, auskarai, monetos, siuvėjų įrankiai, pasaginės segės. Kiti dirbiniai tebelaukia tyrinėtojų. Tokiu būdu labai apsunkinamos istorikų pastangos panaudoti šią medžiagą savo darbuose. Archeologai čia turi žengti pirmąjį žingsnį. Kaip istorikai negali išsiversti be istorinių šaltinių skelbimo, taip archeologai dūsta, neturėdami savųjų šaltinių publikacijų. Abi šaltinių grupės yra vienodai neatsparios laiko ir stichinių nelaimių poveikiui. "Lietuvos archeologijos" serijos leidinių orientacija į šių šaltinių publikaciją yra kuklus bandymas užpildyti esančią spragą. Pastaroji metai iš metų plečiasi, nes tyrinėjami vis nauji archeologijos objektai, dažnai visai nesirūpinant iškastos medžiagos deramu sutvarkymu ir pateikimu.

Grįžtant prie viduramžių Lietuvos senkapių matyti didžiulė disproporcija tarp ištirta ir paskelbto. Iš dėmesio vertų tyrinėtų apie pusantro šimto senkapių iki šiol paskelbti 19 laidojimų paminklų duomenys (1 pav.). Vargu ar visas šias devyniolika publikacijų (žr. jų sara-

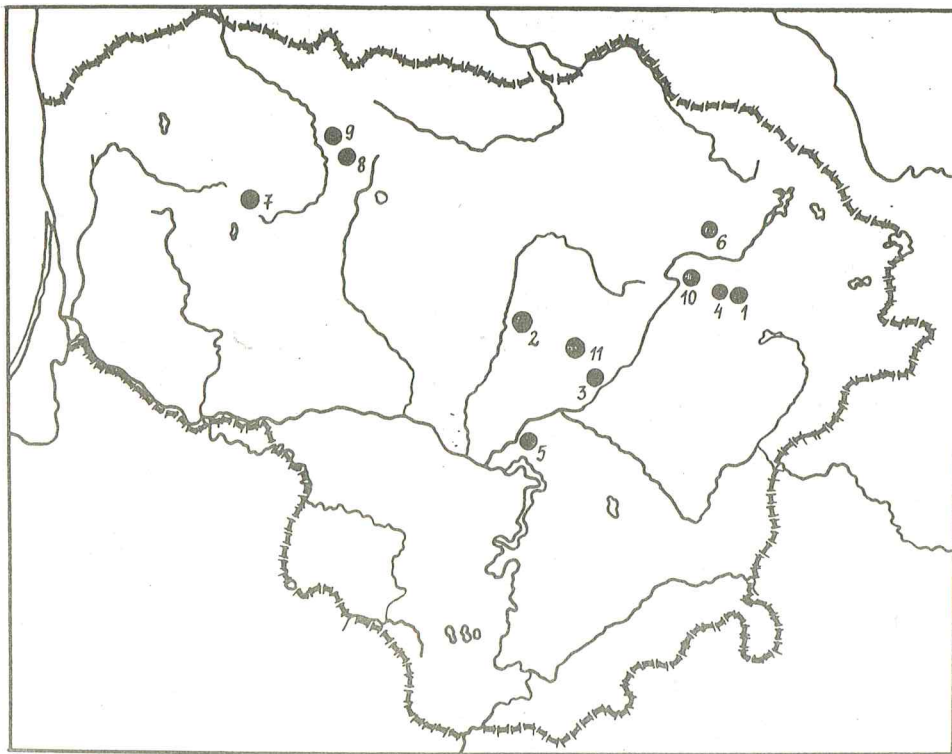

1 pav. Anksčiau skelbti viduramžių senkapiai (žr. iliustracijų sąrašą po teksto)

šą) tokiomis galima laikyti. Iš bendro 1254 kapų, minimų šiose publikacijose, paskelbti vos 33 kapų pilni aprašai, dar 114 kapų turi radinių suvestines lenteles. Likusieji 1117 kapų aprašyti pernelyg apibendrintai, tuo publikaciją priartinant prie mokslo tiriamojo straipsnio. Tyrinėjant smulkesnes problemas, iš tokių publikacijų sunku paimti reikiamus duomenis.

Didelis dėmesys archeologinės medžiagos publikacijoms nėra atsitiktinis. Geras, išsamus medžiagos paskelbimas yra nesenstantis tiek istorijos, tiek ir archeologijos mokslo faktas. Mes ir šiandien naudojames prieš šimtą metų paskelbta medžiaga, kai to laiko apibendrinantys straipsniai tėra istoriografijos faktai. Šioje knygoje stengtasi pateikti senkapių medžiagą (2 pav.) pagal geriausius lietuvių archeologinės publikacijos pavyzdžius. Tai "Lietuvos archeologijos paminklai. Lietuvos pajūrio I-VII a. kapinynai" bei "Lietuvos archeologija. T. 1". Kiekvienas autorius darbo objektą matė savaip, todėl visos publikacijos yra kažkiek skirtingos savo struktūra, detalėmis, aprėpiama medžiaga. Žodžiu, straipsniuose išsaugotas kiekvieno braižas.

Šioje knygoje talpinamos ir viduramžių senkapių medžiagos tyrinėjimo studijos. Tiek jas, tiek ir publikacijas parengę žinomi Lietuvos mokslininkai. Ir jeigu kurio nors iš jų pavardė mokslo pasaulyje dar nieko nesako, už jas byloja čia talpinami jų darbai. Tikimės, kad šio leidinio pasirodymas paskatins naujus viduramžių senkapių tyrinėjimus.

2 pav. Šioje knygoje skelbiami viduramžių senkapiai (žr. iliustracijų sąrašą po teksto)

LIETUVOS VIDURAMŽIŲ SENKAPIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. Varnas A. Griežės km. (Mažeikių raj.) XV a. pabaigos-XVII a. senkapiai // Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija (toliau - MADA). 1986. T. 3 (96). P. 24-36.
2. Urbanavičius V. Jakštaičių senkapis / Lietuvos archeologija (toliau - LA). V, 1979. T. 1. P. 122-151.
3. Nagevičius V. Kartena. Kiti mano prieškariniai tyrinėjimai Žemaičiuose / Mūsų pajūrio medžiaginė kultūra (VIII-XIII a.). Senovė. 1935. T. 1. P. 66-68.
4. Volkaitė-Kulikauskienė R. Krūminių senkapis / LA. V, 1979. T. 1. P. 112-121.
5. Urbanavičius V. Senųjų tikėjimų relikvai Lietuvoje XV-XVII amžiais (1. Pagoniškųjų laidojimo papročių nykimas Rytų Lietuvoje) // MADA. 1974. T. 3 (48). P. 77-91.
6. Volkaitė-Kulikauskienė R., Luchtanas A. Narkūnų senkapio 1976 m. tyrinėjimai / LA. 1979. T. 1. P. 101, 111.
7. Urbanavičienė S. XV a. kapai / LA. Obelių kapinynas. V. 1988. T. 6. P. 46-61.
8. Urbanavičius V. Senųjų tikėjimų relikvai Lietuvoje XV-XVII amžiais (2. Pagonybės liekanos Pakalniškiuose XVI-XVII amžiais) // MADA. 1974. T. 4 (49). P. 71-81.
9. Žulkus V. Naglio kalno archeologiniai tyrinėjimai / Kraštotyra. V, 1981. T. 12. P. 63-72.
10. Urbanavičius V. Piktagalio senkapis // MADA. 1972. T. 1 (38). P. 89-102.
11. Navickaitė-Kuncienė O. XIII-XIV m. e. amžių plokštinis kapinynas Pušaloto kaime, Molėtų raj. // MADA. 1963. T. 1 (14). P. 99-114.

12. Urbanavičius V. Rumšiškėnai XIV-XVI amžiais. V. 1970.
13. Kuncienė O. Sarių senkapis / LA. V, 1979. T. 1. P. 76-100.
14. Varnas A., Ivanauskas E. Šapnagių (Akmenės raj.) XVI-XVII a. senkapiai // MADA. 1987. T. 3 (100). P. 24-41.
15. Gabriūnaitė K. Iš amžių glūdumos / Raudondvaris. Kaunas, 1969. P. 9-19.
16. Urbanavičius V. Šlapgirio kaimo (Kelmės raj.) senkapis // MADA. 1967. T. 1 (23). P. 51-67.
17. Urbanavičius V. Senųjų tikėjimų relikvai Lietuvoje XV-XVII amžiais (3. Laidojimo papročiai Uliūnuose XV-XVI amžiais) // MADA. 1975. T. 1 (50). P. 51-62.
18. Genys J. Varnių senkapiai / Žemaičių praeitis. V, 1990. T. 1. P. 65-76.
19. Tautavičius A., Urbanavičius V. Ataskaita apie kasinėjimus buv. Tolminkiemyje (dabar Čistyje Prudy) 1967 m. birželio 22-liepos 9 d. / Kristijono Donelaičio palaiškų tyrinėjimo medžiaga. V, 1981. P. 9-27.

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

1. Anksčiau skelbti viduramžių senkapiai:
 1. Griežė. 2. Jakštaičiai. 3. Kartena. 4. Krūminiai. 5. Liepiniškiai. 6. Narkūnai. 7. Obeliai. 8. Pakalniškiai. 9. Palanga. 10. Piktagalys. 11. Pušalotas. 12. Rumšiškės. 13. Sariai. 14. Šapnagai. 15. Šilėlis. 16. Šlapgiris. 17. Uliūnai. 18. Varniai. 19. Tolminkiemis.
2. Šioje knygoje skelbiami viduramžių senkapiai:
 1. Ažugiriai. 2. Barinė. 3. Bečiai. 4. Diktarai. 5. Karmėlava. 6. Kraštai. 7. Kuršai. 8. Mažeikiai. 9. Pavirytė-Gudai. 10. Šeimyniškeliai. 11. Tulpiakėmis.